

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА-ПЕРЕКЛАДАЧА В СЕРЕДОВИЩІ ВИПУСКОВОЇ КАФЕДРИ

Ночовна Н. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна»
ORCID ID: 0000-0002-1478-8981

Рябокін Н. О.

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна»
ORCID ID: 0000-0001-5950-8798

Пашко С. В.

старший викладач філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна»
ORCID ID: 0000-0001-9755-53

У статті розкрито зміст формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача в середовищі випускової кафедри. Автори окреслили ролі магістра перекладу в професійній діяльності, для ефективності якої необхідний високий рівень сформованості комунікативної компетентності перекладача. Презентовано ефективні форми й методи формування комунікативної компетентності майбутніх магістрів спеціальності «Філологія (переклад)», які виявили свою дієвість в освітній діяльності випускової кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна». Серед таких форм автори виділяють «Зустрічі-Презентації» й «Зустрічі-рефлексії», представлення «Портрета комунікативного філолога-перекладача», функціонування протягом навчання майбутніх магістрів перекладу «Школи комунікативності», напрями діяльності «Школи» передбачають орієнтацію на формування комунікативної компетентності філолога-перекладача через розкриття гуманістичних цінностей і комунікативних якостей особистості й формування навичок суб'єкт-суб'єктної комунікації на прикладах і через проведення низки інтерактивних заходів, а саме: круглих столів, комунікативних консалтингів, що регулярно організовує випускова кафедра, а також тісне поєднання з аудиторною роботою здобувачів під час опанування дисциплін професійно орієнтованого циклу. Також акцентовано на значенні фасилітативного супроводу майбутнього перекладача й викладача перекладу викладачами випускової кафедри й куратором академічної групи, виділивши визначальну роль комунікативного менторства. Зрештовано про важливість забезпечення відповідного освітнього середовища випускової кафедри для формування комунікативної компетентності магістрів спеціальності «Філологія (переклад)» через моделювання цілісних фрагментів тісної діалогічної й полілогічної комунікації перекладача, а також освітньої комунікації викладача перекладу.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікація, майбутній магістр перекладу, філолог-перекладач, випускова кафедра, комунікативне менторство.

Nochovna N. V., Ryabokin N. O., Pashko S. V. Formation of communicative competence of a future philology translator in the environment of the graduation department

The article reveals the content of forming the of the future philologist-translator communicative competence in the environment of the graduate department. The authors have outlined the translators' roles the effectiveness of which requires a high level of communicative competence of a translator. The article presents effective forms and methods of forming the communicative competence of future masters of Philology (Translation), which have proved to be effective in the educational activities of the graduate department of Philology and Social and Humanitarian Disciplines of the Poltava Institute of Economics and Law of the University of 'Ukraine'. Among these forms, the authors identify 'Meetings-Presentations' and 'Meetings-Reflections',

presentation of the 'Portrait of a Communicative Philologist-Translator', functioning of the 'School of Communicative Studies' during the training of future Masters of Translation. The School's activities focused on the development of communicative competence of a philologist-translator through the disclosure of humanistic values and communicative qualities of the individual and the development of subject-subject communication skills using examples and a number of interactive activities. These activities including roundtables, communicative consultations regularly organized by the graduating department, as well as close combination with the classroom work of students during the mastery of professionally oriented disciplines. The article also focuses on the importance of facilitative support of future translators and translation teachers by the teachers of the graduating department and the academic group curator, highlighting the crucial role of communicative mentoring.

The authors of the article summarize the importance of providing an appropriate educational environment for the graduating department for the formation of communicative competence of masters in the specialty "Philology (Translation)" through modeling integral fragments of close dialogic and polylogical communication of the translator, as well as educational communication of the translation teacher.

Key words: communicative competence, communication, future master of translation, philologist-translator, graduate department, communicative mentoring.

Вступ. Глобалізовані трансформації, пов'язані з інтенсифікацією міжнародних і міжкультурних зв'язків, усе більші потреби обміну досвідом між фахівцями різних сфер активізують тісну співпрацю спеціалістів на міжнародному рівні, що особливо важлива для нашої держави нині. Така тісна багатовекторна комунікація своєю чергою актуалізує необхідність залучення компетентних перекладачів із високим рівнем сформованості комунікативної компетентності, здатних із високою точністю й багатством мови здійснювати різні види перекладу, а також передавати свої знання майбутнім фахівцям перекладу в процесі викладацької діяльності. Окреслене свідчить про важливість підготовки саме перекладачів-магістрів, актуалізує проблему формування комунікативної компетентності в майбутніх філологів-перекладачів у середовищі випускової кафедри.

Формуванню міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти під час вивчення іноземних мов належну увагу приділяли Д. Кочмар і Я. Поченюк; із формуванням міжкультурної компетентності здобувачів під час професійної підготовки загалом пов'язані дослідження О. Пришляк, М. Субтельного, В. Янчишина. Значення усвідомлення й управління емоціями для ефективної комунікації в контексті розвитку комунікативної компетентності розглядали Дж. Маєр (J. Mayer), Д. Карусо (D. Caruso). До питань, пов'язаних із формуванням комунікативної компетентності на засадах партисипативного підходу, зверталася Н. Арістова, формуванню комунікативної компетентності майбутніх

учителів віддавала перевагу в контексті наукових пошуків Н. Лупак, із формуванням комунікативної компетентності пов'язані дослідження Т. Костолович.

Водночас не знайшли відповідей в окремому дослідженні питання, пов'язані з формуванням комунікативної компетентності майбутніх філологів-перекладачів у середовищі випускової кафедри. Це підтверджує доцільність обраної нами теми дослідження й актуальність статті.

Мета статті – розкрити зміст формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача в середовищі випускової кафедри; окреслити ролей перекладача в професійній діяльності, що передбачають наявність високого рівня сформованості його комунікативної компетентності; розглянути форми й методи формування комунікативної компетентності майбутніх магістрів спеціальності «Філологія (переклад)», які виявили свою дієвість в освітній діяльності випускової кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін» Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна».

Методи та методики дослідження. У контексті дослідження використовували такі методи, як теоретичні, зокрема аналіз наукових і науково-методичних праць знаних учених і практиків у галузі педагогіки, що дало можливість розкрити теоретичні аспекти досліджуваної проблеми; синтез та узагальнення, що допомогло систематизувати форми роботи з майбутніми магістрами перекладу в середовищі випускової кафедри.

Результати. Комунікація неодмінно супроводжує всі аспекти нашого життя, як побутові, так і професійні, а для представників професії типу «людина-людина» вони є інструментом досягнення професійних цілей і вирішення виробничих завдань, тому формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів розглядаємо одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх магістрів спеціальності «Філологія (переклад)» у середовищі випускові кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін у Полтавському інституті економіки і права Університету «Україна».

Слушною є позиція Н. Подлевської щодо важливості формування комунікативної компетентності магістра-перекладача, за якою такий фахівець повинен вирізнятися більш високим рівнем розвитку мовленнєвих дій, пов'язаним із дотриманням системи норм мовлення, які характерні для кожної конкретної мови й культури та які варто враховувати перекладачу в професійній діяльності [8, с. 50–51].

Якщо вести мову про підготовку фахівців перекладу на магістерському рівні, то тут засвідчується важливість формування комунікативної компетентності здобувачів ще й тим, що перекладач-магістр може пов'язувати свою професійну діяльність як із перекладацькою, так і з викладацькою роботою: обидві потребують високого рівня сформованості комунікативних навичок.

Своє бачення комунікативних ролей перекладача-магістра вважаємо за доцільне представити схематично (рис. 1).

Щорічно вступ на здобуття другого (магістерського) рівня освіти за освітньою спеціальністю 035 «Філологія (переклад)» здійснюється на конкурсній основі, при цьому відбувається ретельний відбір абітурієнтів поряд з урахуванням результатів ЄВІ та ЄФВВ відповідно до висновків ретельного аналізу мотиваційних листів майбутніх перекладачів; при цьому увагу звернена на такі критерії: на психолого-педагогічні й філологічні знання, наявність певного рівня професійної спрямованості, уміння творчо підходити до вирішення виробничих та освітніх завдань.

Розглядаючи здобувачів магістерського рівня як майбутніх висококваліфікованих фахівців, колектив випускової кафедри позиціонує їх як рівноправних суб'єктів особистісно-орієнтованої взаємодії.

Така стратегія зумовлена багаторічним досвідом підготовки філологів-перекладачів у Полтавському інституті економіки і права Університету «Україна» й науково обґрунтованими позиціями знаних учених. Так, професор Г. Васянович підкреслює, що ефективна комунікація в освітньому процесі має місце, якщо гуманістичні відносини в системі «викладач – студент», «студент – викладач» утверджуються саме за умови спільної діяльності суб'єктів, їхнього творчого співробітництва [2, с. 210].

Л. Мельничук наголошує на необхідності реалізації в професійній поведінці моделей етично адекватного спілкування з учасниками освітнього процесу [7 с. 19].

При цьому вважаємо, що має бути мотиваційна й діяльнісна єдність між здобувачами

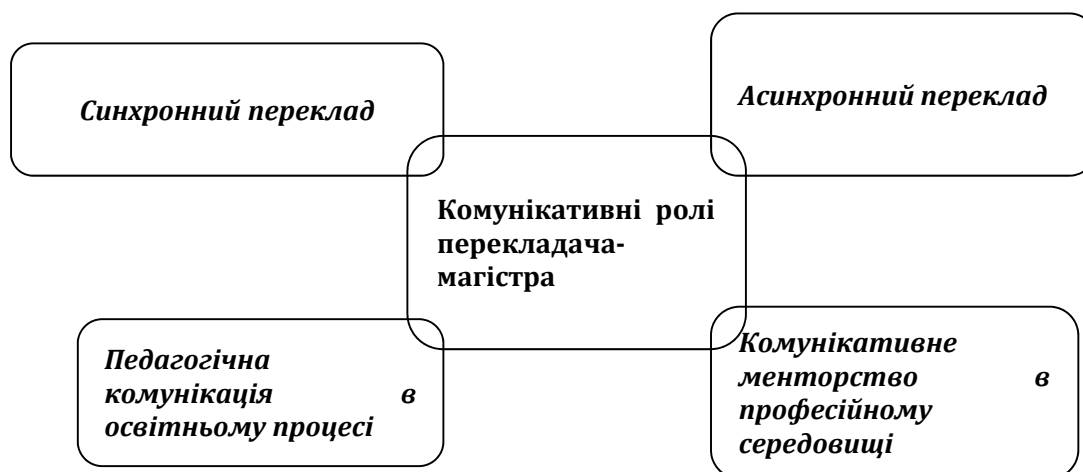

Рис. 1. Комунікативні ролі перекладача-магістра

та викладачами, між усіма учасниками освітнього процесу.

Солідарні в такому контексті з О. Ждановою-Неділко, яка стверджує, що навчальний процес у магістратурі повинен орієнтуватися на вироблення такої єдності позицій викладача та студента, за якої конфлікт між ними принципово неможливий, тобто їхні проєкти дій, пов'язані у викладача з діяльністю учіння, а в студента – з діяльністю навчання, виявляються настільки тотожними, наскільки це взагалі ймовірно [4, с. 130]. А це, своєю чергою, сприяє підвищенню мотивації до навчально-виховної діяльності, формуванню еталонів такої ж суб'єктно-суб'єктної взаємодії в майбутній професійній діяльності.

Отже, першим кроком формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача через залучення в життя випускової кафедри, у середовище, наближене до майбутньої професійної діяльності, є організація особистісно-орієнтованої взаємодії на «Знайомстві-презентації». У ході «Знайомства» кожен повинен презентувати свої здобутки, таланти, особистісні та професійні орієнтації в проєкції на майбутню комунікативну перекладацьку й викладацьку діяльність. Визначальне місце в презентації посідало впроваджене нами представлення «Портрета комунікативного філолога-перекладача», який давав змогу співвіднести наявні на початку навчання уявлення про комунікативну діяльність у контексті вирішення професійних завдань перекладача й викладача перекладу з уявленнями по закінченню навчання, а також «Я-очікуване» – із «Я-реальним».

З іншого боку, студентам презентується життя кафедри, розкриваються характер і зміст роботи з ними протягом року, що має на меті підвищення мотивації до навчально-виховної та професійної діяльності. Презентація випускової кафедри передбачає ознайомлення з напрямками й завданнями навчальної, виховної, наукової роботи кафедри; знайомство з професорсько-викладацьким колективом, коли кожен викладач розповідає про свій професійний і науковий шлях, пріоритетні напрями особистих методик на заняттях і практичний досвід перекладацької діяльності, мотивуючи так майбутніх філологів-

перекладачів до навчально-виховної, а також майбутньої професійної діяльності та включаючи їх у життя кафедри протягом усього періоду навчання. Тож у ході спілкування в усіх суб'єктів вимальовується та викреслюється мета формування перекладача-професіонала, досягнення якої й стане об'єктом зусиль як здобувачів – майбутніх магістрів, так і професорсько-викладацького складу протягом періоду навчання.

Зіставленню результатів самоаналізу здобувача щодо формування комунікативної компетентності з критеріями власними й загальноновизначеними сприяють підсумкові щорічні «Зустрічі-рефлексії», які навіть за умови змішаного формату навчання щорічно традиційно проходять на випусковій кафедрі філології та соціально-гуманітарних дисциплін. На «Зустрічі» кожен презентує уявлення щодо «Портрета комунікативного філолога-перекладача» по закінченню навчання, відмічаючи динаміку в усвідомленні значення такого феномена, як комунікативна компетентність у перекладацькій і викладацькій діяльності перекладача-магістра.

Досвід показує, що створення портретів комунікативного філолога-перекладача є дієвим у формуванні комунікативної компетентності, а здобувачі креативно підходять до виконання завдань, представляючи свої «портрети» у вигляді есе, художніх мініатюр, поетичних творів тощо.

Окреслений вище прийом розглядаємо як приклад створення середовища, наближеного до майбутньої професійної комунікативної діяльності філолога в ході вирішення професійних перекладацьких і викладацьких завдань, і як пріоритетну форму включення майбутніх філологів-перекладачів у життя кафедри, у практико-орієнтовану, квазіпрофесійну діяльність.

Важлива в цьому контексті думка Я. Фабричної про практичну діяльність як таку, яка дає здобувачам змогу застосовувати теоретичні знання, здобуті під час навчання, у реальних умовах. Своєю чергою, досвід, отриманий під час різних форм практико-орієнтованої діяльності, у тому числі в ході практики, підвищує конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці [9, с. 287].

Зауважимо також, що ця діяльність супроводжується вираженою емоційно-особистісною рефлексією, дає широкі можливості для цілепокладання, цілездійснення, різноаспектного спілкування.

У такому контексті маємо наголосити, що формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача неможливе без активної участі й фасилітативного супроводу викладачами та кураторами груп.

Викладач для студента в будь-якому випадку – взірець. Обов'язок викладача – відповідати еталонним уявленням здобувача щодо організації суб'єкт-суб'єктних взаємин, бути еталоном у реалізації комунікативних ролей.

Реалізуючи моделі майбутньої професійної комунікації філолога-перекладача, викладач кафедри, куратор має будувати гуманістичні стосунки зі здобувачами на засадах співробітництва й партнерства, з урахуванням особливостей ведення комунікативного процесу носіями основної та другої іноземної мови й національних традицій спілкування в соціальному та майбутньому професійному середовищі магістра спеціальності «Філологія (переклад)».

Із цих позицій на випусковій кафедрі регулярно проводяться інтерактиви, тематичні круглі столи, комунікативні консалтинги, зокрема, за такими темами: «Діяльність наставника магістерської групи: планування комунікативних взаємин», «Ефективна толерантна комунікація в магістерському колективі як детермінанта формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача», «Діалогізація взаємин науково-педагогічних працівників і здобувачів магістерського рівня».

Фасилітація майбутніх магістрів-менеджерів у контексті формування їхньої комунікативної компетентності здійснюється куратором групи, який у цьому випадку, окрім методичної та організаційної діяльності, виконує ще роль комунікативного ментора. Комунікативне менторство для майбутніх філологів-перекладачів передбачає інтенсивну як індивідуалізовану, так і колективну взаємодію, спрямовану на розвиток вербальних і невербальних навичок спілкування й засвоєння ефективних моделей комунікації.

Свою ефективність у контексті формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача показала також така форма позааудиторної роботи, як «Школа комунікативності». «Школа комунікативності» – це форма позааудиторної роботи здобувачів магістерського рівня зі спеціальності «Філологія (переклад)», наближена до освітнього процесу й життя випускової кафедри, яка зініціюється куратором групи та підтримується активною участю всіх членів випускової кафедри. Принцип діяльності «Школи – тісне поєднання з різними формами аудиторної роботи здобувачів під час опанування дисциплін професійно-орієнтованого циклу.

Про необхідність поєднання аудиторної й позааудиторної роботи у вищій школі говорить і Т. Кучай. Науковиця зазначає, що залучення студентів до підготовки й позааудиторних заходів з іноземної мови є важливим аспектом у підвищенні ефективності морального виховання студентів, зокрема формуванні в них поваги до дитини під час вивчення іноземної мови [6, с. 273].

Згідно з напрямками діяльності «Школи», освітній процес має орієнтуватися на формування комунікативної компетентності філолога-перекладача через розкриття гуманістичних цінностей і комунікативних якостей особистості, формування навичок суб'єкт-суб'єктної комунікації на прикладах, а також стимулювання креативності майбутнього філолога-перекладача. Тут доречною й співзвучною з нашим досвідом є позиція Л. Бурчак, яка виокремлює принципи позааудиторної роботи зі здобувачами. Серед окреслених – принцип практичної спрямованості, за яким на теоретичних заняттях здобувачі отримують професійні знання, а на практиці, у тому числі й у позааудиторній діяльності, відпрацьовують уміння й навички ефективно діяти в нестандартних умовах [1, с. 45]. Серед організаційних принципів позакласної роботи з іноземної мови Л. Ковтун визначальним називає принцип комунікативної активності [5, с. 115].

Упровадження програми діяльності «Школи комунікативності» в процес під-

готовки фахівців магістрів зі спеціальності «Філологія (переклад)» передбачає залучення останніх до роботи науково-практичних семінарів, конференцій з обов'язковою вербальною, комунікативною презентацією результатів своїх напрацювань як рідною, так і першою та другою іноземними мовами.

Висновки. Отже, у статті ми розкрили зміст формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача в середовищі випускової кафедри; окреслили

ролі перекладача в професійній діяльності, що передбачають наявність високого рівня сформованості комунікативної компетентності перекладача; розглянули форми й методи формування комунікативної компетентності майбутніх магістрів спеціальності «Філологія (переклад)».

Перспективи досліджень убачаємо в експериментальній перевірці методики формування комунікативної компетентності майбутніх магістрів-перекладачів.

Список використаних джерел

1. Бурчак Л., Бурчак С. Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. № 191. С. 44–47. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-191-44-47>.
2. Васянович Г. Педагогічна етика : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 256 с.
3. Войталюк С. Педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. № 216. С. 134–141. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-134-141>.
4. Жданова-Неділько О. Взаємодія як ключове поняття педагогічного процесу. *Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»* : збірник наукових праць Полтав. нац. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. 2014. № 13. С. 127–133.
5. Ковтун Л. Позааудиторна робота з іноземної мови як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів аграрного коледжу. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти* : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 26 березня 2020 року. Луцьк, 2020. С. 114–117.
6. Кучай Т., Сулим В., Рожак Н. Роль позааудиторної роботи у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 1(115). С. 269–276.
7. Мельничук Л. Педагогічна етика вихователя закладу дошкільної освіти та протидія боулінгу : навчально-методичний посібник. Рівне, 2021. 92 с.
8. Подлевська Н. Мовна особистість філолога-перекладача у міжкультурній комунікації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2019. № 18. С. 48–53.
9. Фабрична Я. Сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх перекладачів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2021. № 2. С. 284–290.

References

1. Burchak, L., & Burchak, S. (2020). Pozaaudytna robota yak zasib rozvytku tvorchosti zdobuvachiv vyshchoi osvity [Extracurricular work as a means of developing the creativity of higher education students]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky – Series. Pedagogical Sciences*, (191), 44–47. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-191-44-47> [in Ukrainian].
2. Vasianovych, H. (2011). Pedahohichna etyka [Pedagogical ethics] Navchalnyi posibnyk – Study guide. K. 256 p. [in Ukrainian]
3. Voitaliuk, S. (2024). Pedahohichni umovy formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv-polonistiv. [Pedagogical conditions for the formation of foreign language competence of future philologists-Polish scholars] *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific notes. Series: Pedagogical sciences*, 216, 134–141. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-134-141> [in Ukrainian].
4. Zhdanova-Nedilko, O. (2014). Vzaiemodiia yak kliuchove poniattia pedahohichnoho protsesu [Interaction as a key concept of the pedagogical process]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti, zbirnyk. naukovykh prats. Poltav. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka – Origins of pedagogical mastery, collection of scientific works of Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko. Series Pedagogical Sciences*, № 13, 127–133 [in Ukrainian].
5. Kovtun, L. (2020). Pozaaudytna robota z inozemnoi movy yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti studentiv ahrarnoho koledzhu [Extracurricular work in a foreign language as a means of activating the cognitive activity of students of an agricultural college] *Aktualni problemy inshomovnoi komunikatsii: linhvistychni, metodychni*

- ta sotsialno psykholohichni aspekty: zbirnyk. materialiv III Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi Internet-konferentsii – Actual problems of foreign language communication: linguistic, methodical and sociopsychological aspects: coll. of materials of the 3rd All-Ukrainian scientific and methodical Internet conference, March 26, 2020, Lutsk: 114–117) [in Ukrainian].*
6. Kuchai, T., Sulym, V., & Rozhak, N. (2022). Rol pozaaudytornoï roboty u pidvyshchenni yakosti pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv inozemnoi movy [The role of extracurricular work in improving the quality of training of future foreign language specialists] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, № 1(115), 269–276 [in Ukrainian].
  7. Melnychuk, L. (2021). Pedahohichna etyka vykhovatelïa zakladu doshkilnoi osvity ta protydiia bulinhu [Pedagogical ethics of a preschool teacher and combating bullying]. *navchalno-metodychnyi posibnyk – teaching and methodological manual*. Rivne, 92 p. [in Ukrainian].
  8. Podlevska, N. (2019). Movna osobystist filoloha-perekladacha u mizhkulturnii komunikatsii [Linguistic personality of a philologist-translator in intercultural communication]. *Aktualni problem filolohii ta perekladoznavstva – Current Issues in Philology and Translation Studies*, 18, 48–53 [in Ukrainian].
  9. Fabrychna, Ya. (2021). Suchasni tendentsii u profesiinii pidhotovtsi majbutnikh perekladachiv [Current trends in the professional training of future translators]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia – Bulletin of the Alfred Nobel University*, 2, 284–290 [in Ukrainian].